

Budgetbalans och planeringshorisonter i svenska kommuner

Kravet på budgetbalans i svenska kommuner kan ha positiva följder om det hindrar politiker från att skuldsätta sina kommuner på ett ohållbart sätt. Det kan dock även ha negativa följder om konsumtionen blir känslig för tillfälliga inkomstförändringar och de kommunala verksamheterna därmed utvecklas på ett ojämnt sätt över tid. Jag finner inga tydliga bevis på att balanskravet lett till ökad konsumtionskänslighet i svenska kommuner. Samtidigt finner jag att kommuner är olika konsumtionskänsliga beroende på finansiell ställning, vilket under vissa antaganden ändå kan tyda på att det finns en avvägning mellan budgetbalans och konsumtionsutjämning i den svenska kommunsektorn.

LOVISA PERSSON

är doktorand vid Uppsala universitet och Uppsala Center for Fiscal Studies (UCFS) med inriktning på politisk ekonomi och offentlig ekonomi. lovisa.persson@nek.uu.se

Sedan år 2000 inkluderar det finanspolitiska ramverket ett krav på budgetbalans i svenska kommuner, även kallat ”balanskravet”. Detta balanskrav har som tumregel att kostnaderna för den löpande verksamheten ska finansieras med löpande intäkter och endast investeringar får således finansieras genom skuldsättning. Liknande lokala budgetregler förekommer i de flesta andra OECD-länder.¹ Utgångspunkten för dessa budgetregler är att politikernas egna intressen står i vägen för långsiktigt hållbara offentliga finanser.² Om politikernas huvudsakliga mål är att vinna val kan de frestas till att överspendera om de tror att det leder till ökat väljarstöd. Även sittande politiker som inte har en chans att bli omvalda kan vilja överspendera. En politiker som inte har något att förlora kan ta chansen att omfördela offentliga resurser till egen ficka, eller också höja kostnads- och skuldnivån så att framtida politiker får mindre handlingsutrymme att genomföra reformer som den sittande politikern är motståndare till. En ytterligare problematik är när lokala politiker förväntar sig att den nationella regeringen alltid skjuter till extra resurser för att stötta högt skuldsatta kommuner. Kommunen har då en mjuk budgetrestriktion, vilket kan innebära ökat finansiellt risktagande från kommunens sida.³ Sammanfattningsvis säger ovanstående teorier att ett balanskrav kan vara välfärdshöjande om det utgör en restriktion för politikernas opportunistiska beteende.

¹ Se Sutherland m fl (2005) för en översikt av lokala och regionala budgetbalanskrav i OECD-länder.

² Se Rogoff och Sibert (1988), Besley och Smart (2007), Persson och Svensson (1989) och Alesina och Tabellini (1990).

³ Pettersson-Lidbom (2010) finner att svenska kommuner ökade det finansiella risktagandet till följd av stödprogrammet (1979–92), medan Dietrichson och Ellegård (2013) finner att det senaste riktade stödprogrammet, Kommundelegationen (2000–02), inte bidrog till ökat finansiellt risktagande.

Författaren tackar Eva Mörk och Mikael Elinder för värdefulla kommentarer på denna artikel.

Ett balanskrav kan emellertid även föra med sig negativa sidoeffekter. Om inkomsterna till kommunen minskar tillfälligt kan nedskärningar i kommunala verksamheter bli nödvändiga. I länder där kommunal konsumtion utgör en stor del av den sammantagna konsumtionen, såsom Sverige, kan dessa nedskärningar leda till att en eventuell recession förvärras. Utifrån ett makroekonomiskt perspektiv blir kommunernas agerande problematiskt eftersom detta kortsiktiga beteende förstärker den cykliska variationen. Att ett balanskrav kan föra med sig vissa svårigheter för stabiliseringspolitiken uppmärksammades i samband med den finansiella krisen år 2008. Inkomsterna till den svenska kommunsektorn stagnerade då kraftigt, och kommunerna svarade med att dra ned i verksamheterna. Dåvarande regering beslutade år 2009 att tillskjuta extra medel till kommunsektorn för att motverka uppsägningar och nedskärningar. Under 2010 tillsattes en offentlig utredning med syfte att dels analysera kommunernas konjunkturkänslighet, dels ge förslag på förändringar i balanskravslagstiftningen. I betänkandet, SOU 2011:59, finner man inga starka eller stabila samband mellan konjunkturvariation (BNP-gapet) och utvecklingen i den kommunala verksamheten. Samtidigt finner man indikationer på att konjunkturrefekten på den kommunala konsumtionen har förstärkts något efter balanskravets införande.

Det finns även ett mikroekonomiskt perspektiv på de sidoeffekter ett balanskrav kan föra med sig. En central teori inom nationalekonomi är den permanenta inkomsthypotesen. Enligt denna teori är det ”konsumtionskänsliga” beteende som beskrivs ovan ineffektivt i sig, även utan effekter på konjunkturen. Enligt detta ramverk bör kommuner ha en planeringshorisont som sträcker sig längre än nuvarande tidsperiod. Om kommunpolitiker agerar som nyttomaximerande beslutsfattare tar de hänsyn till strömmen av inkomster över en lång period framåt när de beslutar om dagens konsumtion, eftersom de då kan uppnå en jämn konsumtionsnivå över tid. För att kunna uppnå detta mål kan en kommun ibland behöva gå med underskott och ibland med överskott. Ett balanskrav innebär dock att en kommun inte fritt kan använda överskott (sparande) under ett enskilt år för att täcka ett underskott under ett annat år. En tidsöverskridande jämn kvalitetsnivå för kommunala verksamheter blir då svårare att uppnå.

I denna artikel använder jag data från svenska kommuners räkenskapssammandrag under perioden 1993–2011 för att ta reda på om svenska kommuner utjämnar konsumtionen⁴ i enlighet med den mikroekonomiska teori som beskrivs ovan, eller om de snarare är konsumtionskänsliga, dvs att konsumtionen från ett år till ett annat anpassas till tillgängliga inkomster. Särskilt intresse riktas mot den roll det kommunala balanskravet kan tänkas spela i sammanhanget. Jag jämför därför konsumtionsbeteende före och efter införandet av balanskravet. Om balanskravet spelar en roll förväntar jag mig att se en högre konsumtions-

⁴ Med konsumtion avses kostnader för den löpande verksamheten, såsom löner till personal, hyror och köp av tjänster från privata utförare.

känslighet efter år 2000, då balanskravet infördes. Dessutom jämför jag konsumtionsbeteendet i finansiellt starka kommuner med konsumtionsbeteendet i finansiellt svaga kommuner. I denna jämförelse förväntar jag mig en högre konsumtionskänslighet i gruppen för finansiellt svaga kommuner. Denna artikel bygger på en nyligen offentliggjord forskningsrapport av Persson (2013).

1. Det kommunala balanskravet och det ekonomiska resultatet

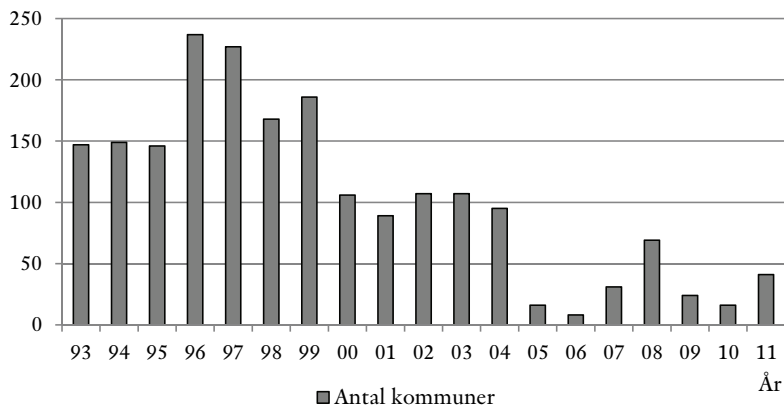
I inledningen beskrev jag den tumregel som kommunala balanskrav ofta bygger på, nämligen att investeringar kan finansieras genom skuldsättning, samtidigt som kostnaderna för den löpande verksamheten endast ska finansieras med löpande intäkter.⁵ I Sverige har vi sedan år 2000 ett kommunalt balanskrav som bygger på just denna princip, också kallad ”den gyllene regeln” för offentliga finanser. I sammanhanget innebär denna regel att en kommun inte får anta en underbalanserad budget för den löpande verksamheten. Skillnaden mellan kostnader och intäkter kallas för det ”ekonomiska resultatet”. Om ett underskott (negativt ekonomiskt resultat) uppstår ska detta vara återställt inom tre år. I den svenska balanskravlagstiftningen finns inga möjligheter till sanktioner mot kommuner som bryter mot lagstiftningen. Lagstiftarna hänvisar i stället till lokala demokratiska val som den huvudsakliga ansvarutkrävande processen.

Figur 1 visar antalet kommuner över tid som har haft underskott i den löpande verksamheten. Året med flest underbalanserade kommuner var 1996, då 237 av 279 kommuner redovisade underskott.⁶ År 2000, då balanskravet infördes, minskade antalet underbalanserade kommuner till 106. Underskotten är sedan mer sällsynta från år 2005 och framåt. Figur 2 visar motsvarande utveckling för kommunsektorns aggregerade ekonomiska resultat. Fram till implementeringen av balanskravet år 2000 var det ekonomiska resultatet negativt och under 2000-talet har resultatet varit positivt. Figur 1 och figur 2 visar att kommunernas resultaträkningar har förbättrats sedan balanskravet infördes. Samtidigt kan man ha i åtanke att underskotten var talrika under en period då man fortfarande brottades med följderna av 1990-talskrisen. Inför millennieskiftet gick Sverige in i en högkonjunktur, som sedan rubbades i samband med IT-kraschen. Senare kom 2008 års finanskris, som påverkade kommunsektorns resultat negativt redan under år 2008. Antalet kommuner med underskott ökade dock inte till samma nivåer som efter 1990-talskrisen och det aggregerade

⁵ Här följer jag den kommunala redovisningstekniska terminologin, där ”kostnader” ska ses som representativt för det bredare nationalekonomiska begreppet ”konsumtion” och där ”intäkter” representerar ”inkomster”.

⁶ Jag utesluter sammanlagt elva kommuner: Gullspång och Älvdalen på grund av saknade data; Nykvarn, Uppsala, Knivsta, Bollebygd, Lekeberg, Södertälje, Borås och Örebro utesluts på grund av utbrytningar och nybildningar; Gotland utesluts eftersom denna kommun också har regionala ansvarsområden.

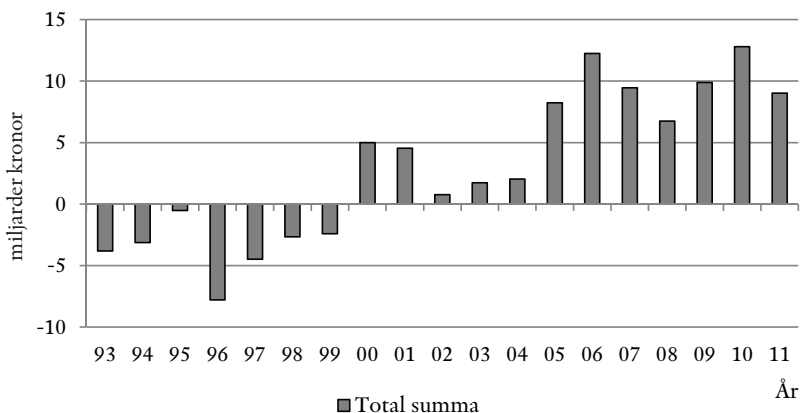
Figur 1
Antal kommuner
med underskott

Anm: Resultatet före extraordinära poster från kommunernas räkenskapsammandrag. Löpande priser.

Källa: SCB (olika år).

Figur 2
Kommunsektorns
aggregerade ekonomiska resultat

Anm: Resultatet före extraordinära poster från kommunernas räkenskapsammandrag. Löpande priser.

Källa: SCB (olika år).

resultatet förblev positivt. Det statliga konjunkturstödet spelade en viss roll för det höga resultatet åren 2010–11.⁷

I själva verket utgör balanskravet endast ett delmål under den överbyggande principen om ”god ekonomisk hushållning”. Ibland tolkas principen om ”god ekonomisk hushållning” som att det ska finnas marginal i förhållande till balanskravet och vissa kommuner har därför som mål att det ekonomiska resultatet ska vara på samma nivå som 2 procent av skatteintäkter och statsbidrag.⁸ Samtidigt menar lagstiftarna att det inte är ett mål i sig att bygga upp förmögenheter som aldrig kan användas. Balanskravslagstift-

⁷ Se rapporten från Statskontoret 2012:7, ”Det tillfälliga konjunkturstödet”.

⁸ Se SOU 2011:59.

ningen ger därför ett visst utrymme för tolkningen att kommuner med särskilt stark finansiell ställning kan gå med underskott om hänsyn även tas till riskexponering och likviditet. Enligt balanskravslagstiftningen ska dock alla undantag användas restriktivt och motiveras grundligt.⁹

2. Hur estimerar man konsumtionskänslighet?

Den permanenta inkomsthypotesen har fått sitt namn från idén att nytomaximerande beslutsfattare väljer att konsumera i enlighet med sin permanenta inkomst, dvs den sammantagna strömmen av nuvarande och framtida inkomster. Beslutsfattaren summerar denna ström av inkomster och jämnar ut den över tiden så att även konsumtionsnivån blir jämn. Detta förutsätter tillträde till kapitalmarknader, eftersom både sparande och lånande kan bli nödvändiga för att uppnå detta mål. Det centrala antagande som ligger bakom denna hypotes är minskande marginalnytta av konsumtion. Mer konsumtion bidrar alltid till högre nytta, men ju högre konsumtionsnivå desto mindre bidrag ger en extra enhet av konsumtion. En beslutsfattare som omfördelar konsumtion från perioder med hög nivå till perioder med låg nivå upplever en minskad nytta i den höga perioden och samtidigt ökar nyttan i perioden med låg nivå än mer.¹⁰

I en artikel skriven av Campbell och Mankiw (1990) föreslås en empirisk metod för att testa om beslutsfattare agerar i enlighet med den permanenta inkomsthypotesen. Om det finns ett samband mellan *förväntade* förändringar i nuvarande inkomst och förändringar i nuvarande konsumtion, ”konsumtionskänslighet”, agerar beslutsfattaren ej långsiktigt i enlighet med den permanenta inkomsthypotesen. Med andra ord, i detta fall vet beslutsfattaren att inkomsten kommer att gå upp inför nästa period, men har inte räknat med denna förändring så att konsumtionen blir utjämnad. Enligt teorin förändras konsumtionen bara när individen får helt ny information om den permanenta inkomsten och i sådana fall sker denna justering med en gång – i samma period som den nya informationen kommer. Teorin förutspår således att *förväntade* förändringar i nuvarande inkomst inte ska påverka nuvarande konsumtion, men att förändringar i faktisk nuvarande inkomst kan göra det, genom förändringar i den permanenta inkomsten. En variabel för förväntade inkomstförändringar kan tas fram genom att använda tidigare inkomstnivåer som instrumentvariabler för kommande inkomstförändringar. Med detta menas att tidigare inkomstnivåer kan antas innehålla information om framtida inkomstförändringar. Om exempelvis inkomstnivån varit ovanligt hög under ett enskilt år kommer inkomsten troligtvis att minska under kommande år. Endast den varia-

⁹ Se Regeringens proposition (2003/04:105).

¹⁰ Om individens sk diskonteringsränta skiljer sig från marknadsräntan kommer konsumtionen att stiga eller sjunka beroende på vilken som är störst. En individ som har en diskonteringsränta som är högre än marknadsräntan kommer att bli en ”sparare”, eftersom det som individen vinner på sparandet, marknadsräntan, är större än den upplevda förlusten av att skjuta upp konsumtionen till ett senare tillfälle, som speglas av diskonteringsräntan.

tion i inkomster som bestäms utifrån dessa samband bör användas för att bedöma huruvida beslutsfattare agerar enligt den permanenta inkomsthypotesen eller ej, annars kan det hända att man drar fel slutsats, nämligen att det man tror är kortsiktigt beteende – beslutsfattarens anpassning till nuvarande inkomst – i själva verket är en anpassning till permanent inkomst.

3. Spelar budgetbalans någon roll för konsumtionskänslighet?

För att bedöma om svenska kommuner agerar framåtblickande i enlighet med den permanenta inkomsthypotesen estimerar jag effekten av en procentuell förändring i förväntade nuvarande inkomster på den procentuella förändringen i nuvarande konsumtion. Jag estimerar denna effekt före och efter att balanskravet infördes år 2000. Jag gör även en jämförelse mellan två grupper av kommuner, där grupperna är definierade utifrån finansiell ställning.

Tabell 1 innehåller två kolumner. Den första kolumnen visar estimat från en vanlig multipel regression och den andra kolumnen visar resultaten från en instrumentvariabelregression. Estimatet tar värden mellan 0 och 1, där 0 innebär full konsumtionsutjämning och 1 innebär full konsumtionskänslighet. I tidsperioden 2001–11 leder, enligt den vanliga multipla regressionen, en 1-procentig ökning i nuvarande inkomster till en 0,65-procentig ökning i nuvarande konsumtion.¹¹ Enligt resonemanget i tidigare avsnitt går det inte att säga om denna konsumtionskänslighet verkligen är ett tecken på avvikelser från framåtblickande beteende. I instrumentvariabelregressionen estimerar jag i stället effekten av en procentuell förändring i *förväntade* nuvarande inkomster. Denna metod ger ett större estimat, nämligen att en 1-procentig ökning i *förväntade* nuvarande inkomster leder till en 0,76-procentig ökning i nuvarande konsumtion. I liknande studier på svenska kommundata har denna effekt fått ett substantiellt lägre estimat. Dahlberg och Lindström (1998) estimerade denna effekt till 0,11 i en studie på data från perioden 1974–85, med personalkostnader som utfallsvariabel. I Borge m fl (2001) är estimatet inte signifikant skilt från noll under tidsperioden 1985–93.¹² Mina estimat är å andra sidan mer i linje med vad som tidigare funnits i liknande studier i andra länder.¹³

Om man jämför estimatet från perioden 2001–11 med perioden 1996–99 tycks konsumtionskänsligheten snarare ha minskat än ökat. Den på förhand uppsatta hypotesen var att konsumtionskänsligheten skulle öka i och med införandet av balanskravet. En möjlig förklaring bakom den höga konsum-

¹¹ Den studerade tidsperioden börjar inte år 2000 – då balanskravet implementerades – efter som jag då skulle behöva använda inkomstnivån 1997 som instrument för inkomstförändringar år 2000. Räkenskapssammandraget gjordes om fr o m 1998, varför 1997 års inkomstnivå inte skulle vara ett bra instrument för inkomstförändringar år 2000.

¹² Estimatet i denna studie är känsliga för typ av specifikation.

¹³ Se Holtz-Eakin m fl (1994), Solé-Ollé och Viladecans-Marsal (2011) och Borge och Tovmo (2009).

Tabell 1
Resultat över konsumtionskänslighet i svenska kommunsektorn

	Multipl regression	Instrumentvariabelregression
<i>Alla kommuner</i>		
Period 2001–11	0,653*** (0,0134)	0,761*** (0,0613)
Period 1996–99	0,739*** (0,0209)	0,886*** (0,108)
<i>Gruppindelning enligt egna tillgångar period 2001–11</i>		
Starka gruppen	0,631*** (0,0191)	0,705*** (0,0930)
Svaga gruppen	0,673*** (0,0189)	0,831*** (0,0712)
<i>Gruppindelning enligt egna tillgångar period 1996–99</i>		
Starka gruppen	0,713*** (0,0280)	0,868*** (0,140)
Svaga gruppen	0,764*** (0,0312)	0,969*** (0,134)

Amm: (1) Som inkomstvariabel använder jag summan av skatteintäkter, statsbidrag och verksamhetens intäkter. Som konsumtionsvariabel använder jag verksamhetens kostnader. (2) Kontrollvariablerna jag inkluderar är årsfixa effekter, log population, andelen invånare 0–19 år och andelen invånare över 65 år. (3) Jag använder den så kallade Arellano-Bond-estimatorn för att estimera instrumentvariabelregressionen, med laggar 3–5 av inkomstnivån som instrument. Den första och andra laggen utesluts på grund av seriekorrelation. Se Persson (2013) för modellens specifikationstest och för känslighetsanalyser.

Källa: SCB (olika år).

tionskänsligheten innan år 2000 är att den drivs av en ”uppåt-känslighet”. Med detta menas att kommuner hade en benägenhet att öka konsumtionen när inkomsterna förväntades stiga. I och med balanskravets införande förväntar vi oss att kommunerna blir mer ”nedåt-känsliga”, så att konsumtionen minskar när inkomsterna förväntas minska.

Jag gör även en jämförelse mellan olika grupper av kommuner där indelningen utgår ifrån den finansiella ställningen i termer av nivån på de egna tillgångarna.¹⁴ Den ”starka gruppen” innehåller kommuner som har högst medelvärde på de egna tillgångarna (medelvärdet under tidsperioden 2001–11) och tvärtom för den svaga gruppen. Grupperna är (ungefär) lika stora eftersom gruppindelningen sker vid medianen. Enligt instrumentvariabelregression är skillnaden mellan dessa två grupper 13 procentenheter under tidsperioden 2001–11, en inte obetydlig skillnad, men heller inte väsentligt stor. Skillnaden går i den förväntade riktningen, nämligen att

¹⁴ Eget kapital minus pensionsåtaganden före 1998. I perioden 1996–99 är det fortfarande medelvärdet 2001–11 som avgör grupptillhörighet. Observera att min definition inte är direkt kopplad till huruvida en kommun enligt lagstiftningen kan anses vara undantagen kravet på balans, se SKL (2009).

den finansiellt starka gruppen är mindre konsumtionskänslig. Skillnaden mellan grupperna är ungefär lika stor, 10 procentenheter, i tidsperioden 1996–99.¹⁵ Även resultatnivån, dvs marginalen till att riskera att gå med underskott, kan spela roll för graden av konsumtionskänslighet. Om både egna tillgångar och ekonomiskt resultat samtidigt används för att definiera grupperna blir skillnaden mellan grupperna större (i perioden 2001–11). Kommuner med både lågt ekonomiskt resultat (liten marginal till balanskravet) och låg nivå på egna tillgångar är betydligt mer konsumtionskänsliga än kommuner som presterar bra i båda dessa finansiella indikatorer; se Persson (2013) för dessa resultat.

4. Slutord

Utvärderingen av ett balanskrav innebär att en avvägning måste göras mellan två effektivitetsaspekter. I en värld där politiker inte förväntas bedriva en långsiktigt hållbar budgetpolitik är ett budgetbalanskrav välfärdshöjande. Denna slutsats är inspirerad av teorier inom den politisk-ekonomiska färan av nationalekonomin. I dessa teorier kan det ligga i opportunistiska politikernas intresse att öka den offentliga konsumtionen. Å andra sidan, om möjligheterna att gå med underskott helt tas bort, kan en kommun som står inför en negativ inkomstförändring bli tvungen att agera kortsiktigt och skära ned i verksamheterna, även om dessa inkomstförändringar är tillfälliga och förväntade. I stället för att konsumtionen blir jämn över tiden blir den i stället känslig för tillfälliga inkomstförändringar.

Resultaten av min empiriska undersökning visar att den svenska kommunsektorn har en hög grad av konsumtionskänslighet, vilket tyder på att kommunerna har korta planeringshorisonter. Med tanke på den typ av data jag använder kan man givetvis diskutera huruvida denna konsumtionskänslighet verkligen återspeglar reella förändringar i verksamheterna snarare än kreativa bokföringstekniker. Tyvärr har jag för tillfället ingen strategi för att särskilja de två. Konsumtionskänsligheten har inte ökat sedan balanskravet infördes, om man jämför med en kort tidsperiod precis innan implementeringen. Resultaten tyder på att finansiellt starka kommuner har en längre planeringshorisont än finansiellt svaga kommuner, men denna skillnad är inte väsentligt stor. Resultaten indikerar inte att balanskravet har gett upphov till denna skillnad, eftersom denna skillnad även fanns innan år 2000. Om både ekonomiskt resultat och egna tillgångar tas med i beräkningen, växer skillnaderna mellan två grupper av kommuner väsentligt; se Persson (2013). Att det finns en skillnad mellan kommuner beroende på finansiella indikatorer behöver inte betyda att balanskravet har en kausal effekt. Under antagandet att finansiellt starka kommuner har mer handlingsfrihet kan dock dessa skillnader tyda på att det existerar en avvägning mellan budgetbalans och konsumtionsutjämning i den svenska kommunsektorn.

¹⁵ Jämförelsen mellan grupperna i tidsperioden 1996–99 är inte inkluderad i Persson (2013).

Alesina, A och G Tabellini (1990), "A Positive Theory of Fiscal Deficits and Government Debt", *Review of Economic Studies*, vol 57, s 403-414.

Besley, T och M Smart (2007), "Fiscal Constraints and Voter Welfare", *Journal of Public Economics*, vol 91, s 755-773.

Borge, L-E, M Dahlberg och P Tovmo (2001), "The Intertemporal Spending Behavior of Local Governments: A Comparative Analysis of the Scandinavian Countries", manuskript, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:128779/FULLTEXT01.pdf> (2013-12-01).

Borge, L-E och P Tovmo (2009), "Myopic or Constrained by Balanced-Budget Rules? The Intertemporal Spending Behavior of Norwegian Local Governments", *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, vol 65, s 200-219.

Campbell, J Y och N G Mankiw (1990), "Permanent Income, Current Income, and Consumption", *Journal of Business & Economic Statistics*, vol 8, s 265-279.

Dahlberg, M och T Lindström (1998), "Are Local Governments Governed by Forward Looking Decision Makers?", *Journal of Urban Economics*, vol 44, s 254-271.

Dietrichson, J och L M Ellegård (2013), "Är statligt krisstöd förenligt med god ekonomisk hushållning i kommunerna?", *Ekonomisk Debatt*, årg 41, nr 8, s 38-49.

Holtz-Eakin, D, H S Rosen och S Tilley (1994), "Intertemporal Analysis of State and Local Government Spending: Theory and Tests", *Journal of Urban Economics*, vol 35, s 159-174.

Persson, L (2013), "Consumption Smoothing in a Balanced Budget Regime", Working Paper 2013:19, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

Persson, T och L E O Svensson (1989), "Why a Stubborn Conservative Would Run a Deficit: Policy with Time-Inconsistent Preferences", *Quarterly Journal of Economics*, vol 104, s 325-345.

Petersson-Lidbom, P (2010), "Dynamic Commitment and the Soft Budget Constraint: An Empirical Test", *American Economic Journal: Economic Policy*, vol 2, s 154-179.

Regeringens proposition (2003/04:105), *God ekonomisk hushållning i kommuner och landsting*.

Rogoff, K och A Sibert (1988), "Elections and Macroeconomic Policy Cycles", *Review of Economic Studies*, vol 55, s 1-16.

SCB, Räkenskapssammandraget, 1993-2011, databas, SCB, Stockholm, <http://www.scb.se> (2013-12-01).

SKL (2009), "Ekonomirapporten. Om kommunernas och landstingens ekonomi - maj 2009", Sveriges kommuner och landsting, Stockholm.

Solé-Ollé, A och E Viladecans-Marsal (2011), "Local Spending and the Housing Boom", Documents de Treball de l'IEB 2011/27, Barcelona Institute for Economics (IEB), Barcelona.

SOU 2011:59, *Spara i goda tider - för en stabil kommunal verksamhet*, betänkande från utredningen Kommunsektorn och konjunkturen.

Statskontoret 2012:7, "Det tillfälliga konjunkturstödet", utredning vid Statskontoret, beställd av regeringen.

Sutherland, D, R Price och I Jourmard (2005), "Sub-Central Government Fiscal Rules", *OECD Economic Studies*, vol 2, s 141-181.